تاثیر قرض‌الحسنه (وام‌های دوره‌ای خانگی) بر همدلی شرکت‌کنندگان ۲۰ تا ۴۸ سال

آیـــدا صادقـــی

ســـــارا محمدی

فـــائـــزه اسـدی

تابستان و پاییز ۱۳۹۸

هفتمین دوره همایش جوانه‌های اندیشه سرویاسین

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی تاثیر شرکت در وام های دوره‌ای خانگی بر همدلی شرکت کنندگان می باشد. آزمودنی‌های پژوهش حاضر را ۳۰ نفر از مردان و زنان ۲۰ تا ۴۸ سال با میانگین سنی ۳۷/۹ تشکیل می دهند. ابزار اندازگیری را پرسشنامه همدلی دیویس و پرسش رغبت - سابقه قرض الحسنه شامل می شود که روایی و پایایی پرسشنامه همدلی دیویس برای جامعه آماری مذکور تایید شده‌است و پرسش رغبت-سابقه نیز فاقد پایه‌های نیازمند روانسنجی می‌باشد. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی ساده بوده و آزمودنی‌های پس از اعلام فراخوان، از میان داوطلبین انتخاب شدند و تحلیل داده ها به روش همبستگی پیرسون صورت گرفت. نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌های پرسشنامه‌ها در سطح معناداری۰/۰۹۳ برابر با ۰/۳۱۳ می‌باشد که نشان‌دهنده معناداری و همبستگی بین متغیرهای سابقه – رغبت قرض‌الحسنه و همدلی می‌باشد. از نتایج تحقیق حاضر می توان در امور سیاست‌گذاری کلان اقتصادی و توسعه‌ی رویکرد های علمی - الهی در حوزه اقتصاد استفاده کرد.

واژگان کلیدی

قرض‌الحسنه؛ همدلی؛ وام دوره‌ای؛ وام خانگی

مقدمه و پیشینه پژوهش

پژهش حاضـــر بر آن اســـت که میزان همدلی افرادی که ســـابقه دارند و میزان رغبت بیشـــتری به نوعی از قرض‌الحســـنه یعنی وام‌های دوره‌ای خانگی دارند را در مقایســـه با افرادی که در دو معیار مذکور نمره کم‌تری می‌گیرند بسنجد. خورد و خوراک انسان، بانک‌های شهری و مسائل مادی دال بر این نیست که افراد به مقام انسانیت رسیده‌اند در حالی که تعاریف موجود از همدلی دامنه‌ی وسیعی از بینش اجتماعی تا توانایی فهم حالات عاطفی و شناختی و تجربه‌ی هیجانات مشابه دیگران را شامل می‌شود (رفاهی و مقتدری، ۱۳۹۲ به نقل از ایکز ، ۲۰۰۳ و ایزنبرگ و میلر،۱۹۷۸ به نقل از ابوالقاسمی،۱۳۸۸). همدلی در لغت‌نامه دهخدا به صورت اتحاد، همراهی و همفکری معادل گرفته شده‌است. در معنی دیگر همدلی با عنوان توانایی عاطفی برای تجربه‌ی هیجان‌های دیگران (بریانت، ۱۹۸۲) یا تولنایی شـــناختی برای فهم هیجان‌های اشخاص دیگر (هوگان، ۱۹۶۹) تعریف شده‌است. قرض الحسنه به دو واژه قرض و الحسنه تقسیم می‌شود . قرض یعنی قطع کردن و بردین، الحسنه هم یعنی نیکو که در یک ترکیب واژگانی قرض‌الحسنه یعنی بریدن مالکیت فرد به مال و اموال خود در مســـیر نیکو (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). نیکو بودن یک فعل در اســـلام به معنای در راه خدا بودن آن است (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۵). قرض الحسنه از روش‌های تامین مالی مورد تاکید اسلام به ویژه در برآوردن نیازهای ضروری مسلمانان است (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). طبق پژوهش‌های صورت گرفته، در جامعه ایران قرض‌الحسنه قدرت چندانی ندارد. از آنجا که بانک‌ها توجه خاصی به قرض‌الحسنه ندارند، مردم به صورت خودجوش عمل کرده و به نوعی از قرض‌الحســـنه یعنی وام‌های دوره‌ای خانگی روی آوردند (عرب مازار و کیقبادی، ۱۳۸۵). فرض پژوهش حاضر بر آن است که شرکت قرض‌الحسنه و رغبت به ادامه آن می تواند با میزان همدلی هبستگی داشته‌باشد. طبق هرم سلسله‌ی مراتب نیازهای مازلو، اقتصاد و نیازهای زیستی - که اکثرا به وسیله اقتصاد و مال تامین می‌شوند - از جنبه‌های اساسی زندگی بشری هستند. همدلی هم یک موضوع اجتماعی و روانی پراهمیت است؛ پس در نتیجه، اقتصاد می‌تواند بر همدلی افراد هم تاثیرگذار باشد. این پژوهش چون رابطه بین همدلی و قرض‌الحسنه را به عنوان یک مولفه‌ی اقتصادی بررسی می‌کند پیوند دهندهی دو مفهوم مذکور خواهد بود.

در این پژوهش به ســـوالاتی از قبیل چه ارتباطی بین همدلی و شـــرکت در قرض الحســـنه (وام های دوره ای خانگی) و رغبت به آن وجود دارد؟ همدلی به چه معناست؟ اثرات اجتماعی و اقتصادی قرض الحسنه کدام‌اند؟ پاسخ داده شده‌است.

قرض الحسنه یکی از انفاق‌هایی است که به معنی عمل حقوقی قرض دادن به دیگران نیست. بلکه در فرهنگ اســـلامی از آنجا که نباید از مال قرض داده شـــده ســـودی دریافت گردد، عقد قرض کاربرد غیرانتفاعی دارد و در رفع مشکلات و حوائج افراد جامعه از آن استفاده می‌شود . از آنجا که در فرهنگ‌اسلامی به جلوگیری از انباشت سرمایه فوق‌العاده در دست اغنیاء اشاره شده است، آن‌ها می‌توانند با انفاق کردن و قرض‌الحسنه آن ثروت‌ها را به فقرا داده و از این عدم توازن جلوگیری کنند. البته این قرض دادن سبب رشد و تکامل معنوی افراد قرض دهنده می‌شود ، به شرط آنکه این قرض‌دادن از روی صداقت و صفا باشد نه ربا. «کیست که در راه خدا قرض دهد تا برای او چندین و چند برابرش کند و خدا تنگنا و گشایش [در معشیت مردم] پدید می آورد و به سوی او بازگردانده می‌شوید» (قرآن کریم، سوره تکاثر، آیه ۱). این آیه شریفه بیان می‌کند که در قرض دادن به افراد نیازمند نه تنها کسی که قرض می‌دهد ضرر نمی‌کند بلکه شخص قرض‌دهنده، بنا به وعده خداوند در آیه ذکرشده، چندین برابر قرض خود را پاداش می‌گیرد. بر طبق همین

آیه هم یکی از کارهای خداپسندانه که می‌توان با آن گره‌ای را گشود، غمی از چهره گرفته‌ای زدود، دلی را شاد کرد و اسباب خرسندی خداوند سبحان را به ارمغان آورد، قرض دادن است . در روایات منقول از معصومین (علیها السلام) بسیار به این امر سفارش شده و تاکید شده‌است که قرض‌دادن از صدقه‌دادن افضل است. به جهت آنکه صدقه در دست افراد محتاج قرار می گیرد و نیز صدقه بازگشت مال ندارد، حال آنکه مال قرض داده‌شده باز میگردد (الروصه الهته، ج. ۴، ص. ۱۱). توجه به عواملی چون انگیزه‌ها در تحلیل رفتارهای اقتصادی تاثیر بسیار دارد، بنابراین می‌توان «نیازمند بودن وام گیرنده» و «انگیزه معنوی و آخروی قرض دهنده» را دو رکن از ارکان قرض‌الحسنه به شمار آورد.

واژه همدلی اولین‌بار توسط لیپز در ابتدای قرن بیستم میلادی و در پژهش‌های روانشناسی به کار گرفته شد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از ایکز، ۲۰۰۳). همدلی هم به مثابه یک ویژگی شخصی و هم به مثابه یک توانایی، شرایط لازم را برای توجه به بسیاری از پدیده‌ها فراهم می کند (هراتیان و احمدی، ۱۳۹۱ به نقل از گل‌پرور، عریضی و مدنی‌قهفرخی، ۱۳۸۸). استرایر (۱۹۸۷) همدلی و اکتساب آن را از مولفه‌های ضروری و اساسی برای تحول رفتارهای اجتماعی دانسته است (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸). همدلی کردن یعنی درک احساسات و عواطف دیگران، خود را جای دیگران گذاشتن، نگریستن به مسائل از دریچه چشم دیگران و توانایی یاری رساندن به دیگران. همدلی یعنی توانایی عاطفی برای تجربه هیجان‌های دیگران (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از بریانت، ۱۹۸۲). همدلی‌کردن شامل دو بخش شناختی و عاطفی است. بخش شناختی آن شامل توانایی شناخت و درک صحیح نیازها، ساس‌ها و هیجان‌های گوناگون افراد است و بخش عاطفی آن شامل توانایی بروز رفتارها و واکنش‌های عاطفی مناسب هنگام تعامل با آنان است. افرادی که بتوانند نسبت به واکنش‌های عاطفی اطرافیان خود توجه بیشتری نشان دهند و برای یاری رساندن به آن ها زودتر پیش قدم شوند از قدرت و توانایی بالایی برخوردارند (سلحشور، ۱۳۸۷). همدلی کلید اساسی شکل‌گیری رفتارهای جامعه‌گرا است (وزیری و لطیفی‌عظیمی، ۱۳۹۰ به نقل از رابرتز و استرایر، ۱۹۹۶). در فرهنگ فلسفی، تعاطف یا همدلی به معنی توجه کردن مردم به یکدیگر است. همدلی از پدیدار های نفسانی است که کتکی است به شرکت داشتن افراد دیگر در آنچه مورد ادراک انسان واقع می شود. همدلی به دو نوع جسمانی و نفسانی است. همدلی جسمانی که صورت ابتدایی این حالت است، مبتنی بر انتقال افعال و حرکات از شخصی به شخص دیگر است که این انتقال از روی تقلید آزادانه یا زوری انجام می شود، مثل مشرکت در خندیدن، خمیازه کشیدن، سرفه کردن، کف زدن و همراهی. همدلی نفسانی توام با شعور و آگاهی است مانند اشتراک دو یا چند نفر در حالات نفسانی ای مانند ترس، شادی ، خشم و اندوه. همدلی یعنی مشارکت بین دو نفر که پیوند مادی مستقیمبا هم نداشته باشند، و به معنی کشش متقابل دو نفر که سابقه شناسائی نسبت به یکدیگر ندارند اطلاق می شود . در اینجا همدلی به این معنی است که یکی از دو نفر چیزی را که دیگری درک می کند، درک کند. پس همدلی به معنی اشتراک در امیال و عواطف و اتحاد در افکار و تمایلات است. همدلی راستین فقط مستلزم و مقتضی مشارک در غم و شادی نیست ، بلکه مقتضی کوشیدن برای کمک به یکدیگر است. پس اگر کسی نسبت به دیگران فقط لظهار همدردی کند، همدلی او ناقص است، زیرا همدلی کامل، انسان را عملا در دفع ناراحتی دیگران شریک می گرداند. به این جهت است که همدلی راستین مرکب از دو عنصر فعلی یا انفعالی است. عنصر انفعالی یا وجدانی، عبارت است از درک ناراحتی دیگران که از حوادث روزگار به وجود آمده است. اما عنصر فاعلی عبارت‌است از یاری کردن به دیگران در تحمل بدبختی هایی که آنها روی آورده است(فرهنگ فلسفی، در بابت تعاطف، ص. ۲۳۵).

روش پژوهش

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر را ۵۰ نفر از اولیا هنرجویان موسسه فرهنگی، هنری و پژوهشی سرویاسین تشکیل می‌دهند که آزمودنی‌ها از میان ایشان با استفاده از فراخوان و سپس به شیوه تصادفی‌ساده انتخاب شدند. آزمودنی‌ها در بازه سنی ۲۰ تا ۴۸ سال قرار دارند و مجموعا ۳۰ نفر هستند. تعداد کل آزمودنی‌ها بعد از پذیرش فراخوان و حذف داده‌های ناقص به دست آمد که از این میان ۶۶٪ یعنی ۲۰ نفر را زنان و ۳۴٪ یعنی ۱۰ نفر را مردان تشکیل می‌دهند. میانگین سنی کل جامعه ۳۷/۹ سال است. مردان دارای میانگین سنی ۴۰/۵ و زنان ۳۶/۷ سال می‌باشد. متغیرهای پژوهش حاضر را میزان همدلی و رغبت - سابقه قرض‌الحسنه شکل می‌دهند. میزان همدلی براساس پرسشنامه همدلی دیویس و سابقه و میزان رغبت به شرکت در قرض‌الحسنه براساس پنج گزینه ارزیابی شد که در ادامه ارائه می‌گردد.

پرسشنامه همدلی داویس:

این پرسشنامه توسط دیویس در سال ۱۹۸۳ معرفی و طراحی شده‌است. پرسشنامه مذکور دارای بیست و یک گویه است و میزان همدلی را در افراد مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. مولفه‌های پرسشنامه شامل دغدغه همدلانه، دیدگاه گرایی و آشفتگی شخصی می‌باشد. نمره‌گذاری آن براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای بوده و از «کاملا موافق» تا «کاملا مخالف» امتیازبندی شده‌است.

دیویس (۱۹۸۳) ابعاد پرسشنامه همدلی را چنین تعریف می‌کند:

- دیدگاه‌گرایی: توانایی برای در نظرگرفتن دیدگاه دیگران.
- دغدغه همدلانه: میزان احساسات همدلانه دیگرمحور و نگرانی برای افراد درمانده.
- درماندگی شخصی: احساسات خومحوری، نگرانی و تنش در شرایط بین فرد (ابوالقاسمی، ۱۳۸۸ به نقل از فیض‌آبادی، فرزاد و شهرآرای، ۱۳۸۶ به نقل از دیویس و همکاران، ۱۹۹۶).

در این پرسشنامه تعریف عملیاتی همدلی نمره‌ای است که فرد از پاسخ به بیست و یک گویه اخذ می‌شود. نمرات در سه طبقه قرار می‌گیرند که به صورت ۲۱ تا ۴۲ میزان همدلی ضعیف، ۴۲ تا ۶۳ میزان همدلی متوسط و نمره بالاتر از ۶۳ میزان همدلی بالا را نشان می‌دهد. روایی و پایایی این پرسشنامه توسط (قربانی و همکاران، ۲۰۰۳ و ۲۰۱۰) در جامعه ایرانی به تایید رسیده‌است.

پرسش ارزیابی میزان رغبت به قرض‌الحسنه:

این پرسش در کنار پرسشنامه همدلی به آزمودنی ارائه می‌شود و هدف آن بررسی میزان رغبت و سابقه شرکت آزمودنی در صندوق‌ها قرض‌الحسنه است. گزینه‌ها آن به صورت زیر می‌باشد که هرقدر فرد به دو مورد رغبت و سابقه نزدیک‌تر شود، نمره بالاتری را اخذ می‌کند. در این مقیاس، مورد رغبت دارای اهمیت و سنگینی بیشتری است.

- قبلا شرکت نکرده‌ام و مخالف شرکت در آن‌ها هستم (نمره صفر).
- قبلا شرکت نکرده‌ام، تمایلی به شرکت در آن‌ها ندارم اما مخالف آن‌ها نیستم (نمره‌ی دو و نیم)
- قبلا شرکت نکرده‌ام اما تمایل دارم در آن‌ها شرکت کنم (نمره هفت و نیم).
- قبلا در آن‌ها شرکت کرده‌ام و تمایل دارم باز هم شرکت کنم (نمره ده).
- قبلا در آن‌ها شرکت کرده‌ام اما الآن تمایلی به شرکت ندارم (نمره پنج)

نتیجه‌گیری و بحث

تحلیل نتایج مستخرج از سی پرسشنامه آزمودنی‌ها به واسطه آن‌که نوع نمره‌دهی و ساختار ارزیابی نمرات از نوع ترتیبی نمی‌باشد، به روش همبستگی پیرسون صورت گرفت و حاکی از همبستگی میان دو متغیر همدلی و رغبت – سابقه شرکت در وام‌های دوره‌ای خانگی می‌باشد. تحلیل داده‌ها در سطح معناداری ۰/۰۹۳ حاکی از مقدار ۰/۳۱۳ همبستگی است که فرض تحقیق یعنی تاثیر شرکت‌در وام‌های قرض‌الحسنه خانگی بر همدلی را به تایید می‌رساند.

Correlations

		قرض الحسنه	همدلی
قرض‌الحسنه	Pearson Correlation	۱	.۳۱۳
	Sig. (۲-tailed)		.۰۹۳
	N	۳۰	۳۰
همدلی	Pearson Correlation	.۳۱۳	۱
	Sig. (۲-tailed)	.۰۹۳	
	N	۳۰	۳۰

جدول۱: در سطح معناداری ۰/۰۹۳ مقدار همبستگی به شیوه پیرسون برابر ۰/۳۱۳ می‌باشد.

در نمودار ذیل توزیع نمرات کل آزمودنی‌ها براساس متغیر وابسته و کنترل ارائه شده‌است.

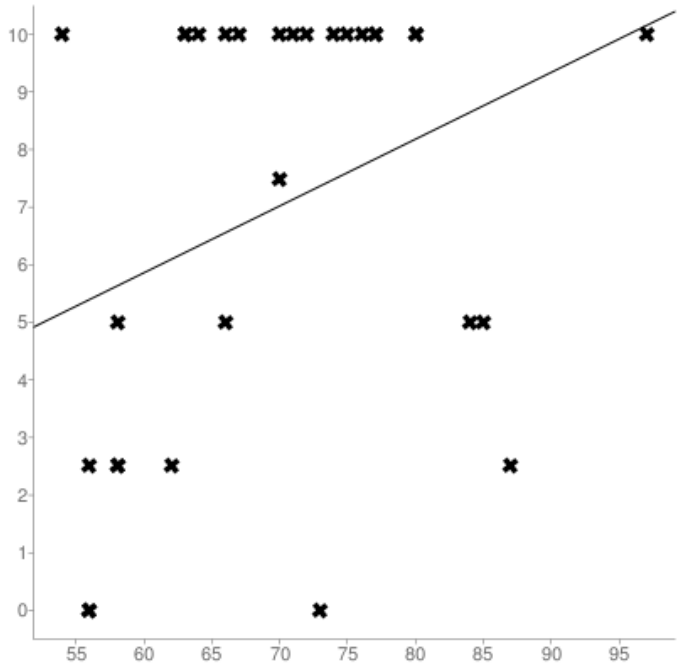

منابع و ماخذ

Davis, M. H. (۱۹۸۳a). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, ٤٤, ١١٣-١٢٦.

Davis, M. H. (۱۹۸۳b). Empathic concern and the Muscular Dystrophy Telethon. *Personality and Social Psychology Bulletin*, ٩, ٢٢٣-٢٢٩.

Ghorbani, N., Bing, M.N., Watson, P. J., Davison, H. K., & LeBreton, D. L. (۲۰۰۳). Individualist and collectivist values: Evidence of compatibility in Iran and the United States. Personality and Individual Differences, ٣٥, ٤٣١-٤٤٧.

Ghorbani, N., P. J. Watson., Hamzavy, F. and Bart L. Weathington (۲۰۱۰). Self-Knowledge and Narcissism in Iranians: Relationships with Empathy and Self-Esteem. Current Psychology, ٢٩, ٢, ١٣٥-١٤٣.

هادوی‌نیا، علی‌اصغر. (۱۳۹۶). نقش قرض‌الحسنه در اقتصاد مقاومتی. *دوفصلنامه پژوهش‌های اقتصاد مقاومتی*. ۱(۲)، ۱۷۹-۲۱۰.

حشمتی‌مولایی، حسین. (۱۳۸۸). تاثیر عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه بر توسعه مالی. *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۰۹-۱۳۸.

عرب‌مازار، عباس و کیقبادی، سعید. (۱۳۸۵). جایگاه قرض‌الحسنه در نظام بانکی ایران. اقتصاد اسلامی، ۶، ۱۳-۴۶.

راغب‌الاصفهانی، حسین بن محمد. (۱۳۸۷). *المفردات فی غریب القرآن*. تهران: صادق.

میرزائی، رحمت. (۱۳۸۸). بررسی صندوق قرض‌الحسنه مردمی احسان (طایفه ندری) شهرستان جوانرود. *تعاون*، ۲۰(۲۰۸-۲۰۹)، ۹۹-۱۱۷.

عزتی، مرتضی؛ نصیرخانی، پرویز و حسینی، مریم. (۱۳۹۵). اثر سرمایه دینی بر رفتار پرداخت قرض‌الحسنه. *دو فصلنامه علمی – پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی*، ۶(۱۱)، ۵-۳۲.

حبیبیان نقیبی، مجید. (۱۳۸۱). قرض‌الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی. *نامه مفید*، (۳۱)، ۱۲۳- ۱۵۰.

هادوی‌نیا، علی‌اصغر. (۱۳۸۰). اوراق قرض‌الحسنه. *اقتصاد اسلامی*، (۴)، ۸۳-۱۰۴.

نعیمی، اشکان. (۱۳۸۷). پیرامون صندوق‌های قرض‌الحسنه. *گزارش*، ۱۹۷، ۲۲.

حبیبیان نقیبی، مجید. (۱۳۸۳). قرض‌الحسنه، نگرشی تفسیری-روایی. *اقتصاد اسلامی*، ۱۶، ۱۱-۳۴.

هراتیان، عباس‌علی و احمدی، محمدرضا (۱۳۹۱). رابطه حرمت خود بر همدلی نوجوانان. *روانشناسی دین*، (۱۷)۵، ۱۳۳-۱۶۴.

رفاهی، ژاله و مقتدری، نازفر (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش مهارت همدلی به شیوه گروهی بر افزایش صمیمیت زوجین. *مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، (۸)، ۴۴-۵۵.

ابوالقاسمی، عباس (۱۳۸۸). اعتباریابی و روایی مقیاس بهره همدلی برای دانش‌آموزان دبیرستانی. *مطالعات روانشناختی*، (۴)۵، ۹-۲۸.

وزیری، شهرام و لطفی‌عظیمی، افسانه (۱۳۹۰). تاثیر آموزش همدلی در کاهش پرخاشگری نوجوانان. روانشناسی تحولی، (۳۰)، ۱۶۷-۱۷۶.

گل‌پرور، محسن؛ عریضی، حمیدرضا و مدنی‌قهفرخی، سعید (۱۳۸۸). نقش نگرش به رفاه اجتماعیی در رابطه‌ی همدلی و گرایش اجتماعی با عدالت اجتماعی. فصلنامه علمی- پژوهشی رفاه اجتماعی، ۹(۳۲).

سلحشور، ماندانا (۱۳۸۷). همدلی کردن را در فرزندانمان پرورش دهیم. *پیوند*، (۳۵۳)، ۲۶-۲۹.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۵). *دین و زندگی (۱) – پایه دهم دوره دوم متوسطه – ۱۱۰۲۰۴*. تهران: شرکت چاپ و تکثیر کتاب‌های درسی ایران.